

Врахування психологічних явищ під час навчання аудіювання іноземної мови

У статті подано розгляд основних психологічних факторів і умов успішного аудіювання іншомовного мовлення і його опанування.

рівень аудитивної підготовки, перцептивна база, артикуляційний апарат, оперативна пам'ять, базові уміння, ключові слова, смислові зв'язки

Аудіювання — один із найважливіших видів мовленнєвої діяльності. Від рівня оволодіння ним значною мірою залежить не лише здатність студента до успішного усвідомленого сприйняття іноземної мови, а й його готовність до реалізації всіх інших видів мовленнєвої діяльності: говоріння, читання, письмового викладу думок. Недостатній рівень аудитивної підготовки студентів стримує темпи опанування виучуваної мови в цілому. Під час спілкування зі студентами з різних шкіл не можна не помітити досить низький рівень їхньої аудитивної підготовки. Зі значними труднощами сприймають усне мовлення виучуваною мовою особливо випускники неспеціалізованих шкіл. Зміст цієї статті спрямовано на підвищення відповідної психологічної компетентності викладачів та студентів. У ній подано розгляд основних психологічних факторів і умов успішного аудіювання іншомовного мовлення і його опанування.

Розглянемо суть основних етапів навчання аудіювання, пов'язаних із формуванням відповідних аудитивних умінь. Методист Н. В. Єлукіна вважає, що система навчання аудіювання складається із трьох основних *етапів*:

I. *Елементарний*, пов'язаний із формуванням перцептивної іншомовної бази, тобто тих психофізіологічних структур мозку, які забезпечують сприйняття іноземних звуків, слів, словосполучень і фраз. На цьому етапі формуються необхідні навички сприйняття і диференціації іноземних звуків і слів, вірогідного прогнозування форми і змісту слів, які сприймаються, оперативного функціонування артикуляційного апарату, успішного використання оперативної пам'яті тощо.

II. *Просунутий*, у процесі якого на базі вказаних навичок формуються уміння розуміти зміст аудіотекстів (перцептивні уміння), відбувається розвиток аудіювання як виду мовленнєвої діяльності. До базових перцептивних умінь зазвичай зараховують уміння виокремлювати із того, що сприймаєш, ключові слова (смислові гілки), визначати смисл слів за контекстом, виявляти синтагми, встановлювати смислові зв'язки між словами і синтагмами, виокремлювати головну думку, основну інформацію, сприймати зміст тексту із зоровою опорою і без неї, у виконанні різних дикторів, приймати повідомлення без пропусків до кінця у природному темпі тощо.

III. *Комунікативний*, що забезпечує розвиток умінь аудіювання у процесі іншомовного спілкування: доходити до суті мовлення, яке сприймаєш, визначати тему бесіди, швидко реагувати на елементи мовлення, яке сприймається: паузи, наголоси, прогнозувати зміст.

Відповідно, навчання аудіювання починається з формування *перцептивної бази*. Щоб краще зрозуміти психологічні особливості цього етапу, формування необхідної для сприйняття фізіологічної основи, дуже коротко (схематично) розглянемо принцип будови,

формування і функціонування акустичного каналу, звернувши особливу увагу на виявлення основних умов досягнення успішного сприйняття іноземного мовлення.

«Прийом» усного мовлення реалізується в результаті його *сприйняття*, тобто відображення у свідомості людини таких складових, як фонемі, інтонемі, слова, їхні сполучення, фрази, їхнє інтонаційне оформлення. Принцип функціонування механізму сприйняття іноземних слів і фраз полягає в наступному. Сполучення «прийнятих» закодованих сигналів, що відповідають звукам чергового слова, надходить до довготривалої пам'яті мозку. Вона «видає» закодований сигнал про наявність у ній інформації про відповідне еталонне слово (тобто слово, попередньо «записане» в результаті його неодноразового сприйняття за різних умов), який подається на «запуск» артикуляційного (мовленнєворухового) апарату і на відповідний порівняльний елемент мозку. Артикуляційний апарат забезпечує беззвучне відтворення (проговорювання) вказаного слова. Його сигнал-відповідь (кінестетичний) разом із сигналом пам'яті і тим, який було сприйнято, досягають вказаного елемента мозку, який забезпечує їхнє порівняння. У разі наявності усіх трьох сигналів, їхнього збігу в часі й параметрах (характері) елемент формує підсумковий сигнал про характер «прийнятого» слова, подача якого на відповідні ділянки мозку супроводжується психологічним явищем усвідомлення (ідентифікації) слова, що сприймається. Сприйняття послідовності слів забезпечує аудіювання фраз. Фізіологічну частину цього механізму складає перцептивний канал іноземної мови. Він формується фактично заново у результаті тривалого тренування у сприйнятті відповідних звуків, слів, фраз і мовлення. Водночас відбувається створення численних нервових зв'язків між відповідними нейронами різних ділянок мозку. Разом із формуванням іншомовного акустичного каналу відбувається розвиток мовленнєвого (тобто фонематичного й інтонаційного) слуху. Формування фізіологічних механізмів перцептивного каналу зумовлює необхідність тривалої, регулярної навчальної роботи з опанування аудіювання іноземної мови.

Суть викладеного механізму сприйняття іноземних слів і фраз дає змогу визначити ті основні умови, які необхідно виконати для його успішного здійснення:

1. Підготувати органи слуху (акустичний канал) до сприйняття слів мовлення за різного характеру їхнього звучання (передусім шляхом багаторазового прослуховування аудіозаписів звуків, слів і фраз іноземної мови, які вимовляють різні диктори, з різним темпом і гучністю звучання).

2. Попередньо занести до довготривалої пам'яті закодовані акустичні образи і значення відповідних іноземних слів. Це забезпечить «запуск» артикуляційного апарату і, врешті-решт, формування в мозку підсумкових образів і значень слів, які сприймаються.

3. Натренувати *артикуляційний апарат* підготувати його до функціонування при нормальному темпі надходження іноземних слів. Інакше кінестетичні сигнали (від артикуляційного апарату) не встигатимуть за тими, що сприймаються чи взагалі будуть відсутні, внаслідок чого не формуватимуться й не усвідомлюватимуться підсумкові сигнали слів, які було сприйнято. Аудитор не зрозуміє чи розумітиме погано текст. Йдеться не лише про темп функціонування артикуляційного апарату, а й про необхідність володіння вимовними навичками усіх звуків і слів, які сприймаються. Це виключить неузгодження між внутрішнім та аудіюваним мовленням. Для досягнення цього варто більше читати виучуваною мовою, прискорюючи темп, виголошувати скоромовки, декламувати вірші, уривки текстів, повторювати за диктором одні й ті самі фрази, тексти у прискорювальному темпі.

Аудіювання фраз і мовлення досягається внаслідок інтегрування значень іноземних слів, які сприймаються. У цьому процесі бере участь *оперативна пам'ять*, яка забезпечує запам'ятовування звукових образів і значень усіх слів відповідної фрази,

їхнє порівняння і смислове поєднання. Для цього варто повторювати за диктором слова, словосполучення і фрази, заучувати і відтворювати короткі монологічні тексти й діалоги. До перцептивної (психофізіологічної) бази варто зарахувати і здатність до *імовірного прогнозування*. Під час сприйняття перших слів фрази, зміст і будова якої вже неодноразово сприймалися раніше, активізується відповідна структура мозку, викликаючи «передчуття» змісту і форми фрази. Механізм прогнозування забезпечує можливість уже у процесі сприйняття мовлення формувати план реагування на нього чи програму наступного перекладу його змісту. Прогнозування полегшує розуміння речення і у випадку «прийому» невідомих слів, наявності викривлень у характері й гучності їхнього звучання. Розгляд перцептивної бази аудіювання дає змогу перейти до *базових умінь*. Для з'ясування змісту тексту, який сприймається, варто вчити визначати його найінформативнішої частини, ліквідувати лакуни в розумінні за рахунок прогнозування, співвідносити текст із ситуацією спілкування, ділити його на смислові частини, визначати основну думку тощо. Особливо важливу роль у розумінні змісту фраз, які сприймаються, відіграють *ключові слова*. До них можуть належати будь-які слова, що полегшують прогнозування змісту та структури фрази. *Значення невідомих слів* переважно можна виявити за контекстом. Цьому сприяють і наявність прогнозу змісту фрази, розуміння ключових слів. Розміщення слів, їхня граматична форма, наявність прийменників дає змогу зрозуміти граматичні та *смислові зв'язки* між словами фраз, які сприймаються. Водночас у свідомості студента відбувається логічне, змістове поєднання значень слів, формування загального змісту відповідних синтагм і фраз в цілому. Це зазвичай досягається за допомогою перекладу на рідну мову.

Враховуючи дефіцит навчального часу, обмежені можливості для навчання студентів сприйняття іноземного усного мовлення, особливу роль у подоланні цих труднощів покликана виконати самостійна домашня робота. Саме тут відкриваються великі можливості для багаторазового збільшення часу самостійної роботи студентів над мовою, аудіювання, для систематизування своїх знань, накопичення необхідних навичок і вмінь. Значні резерви домашньої роботи використовуються досить неповно. Вирішальною мірою це залежить від викладачів та аудіо записів, що мають у наявності у фонолабораторії або у комп'ютерному класі. Варто звернути особливу увагу на використання можливостей самостійного опрацювання аудіо матеріалу. Важливо контролювати наявність необхідних касет, їхній добір та регулярне використання, характер і результати позааудиторної аудитивної роботи студентів. Треба допомогти студентам зрозуміти причини існуючого рівня їхньої аудитивної підготовки, умови і шляхи успішного подолання труднощів під час аудіювання.

Список літератури

1. Ветохов О. Наслухатися іноземної мови // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2005. - №1
2. Елухина Н. В. Обучение аудированию в русле коммуникативно ориентированной методики // Иностранные языки в школе.— 1989.— № 2.
3. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник для студентів вищих навчальних закладів.— К., 1999.
4. Общая методика обучения иностранным языкам: Хрестоматия / Сост. А. А. Леонтьев.— М., 1991.

В статье рассматриваются основные психологические факторы и условия успешного овладения аудированием иностранной речью.

The article touches upon the main psychological factors and facilities of the successful mastering and improvement the foreign language audition.